

Úvod + výslovnost

Literatura

▶ Povinně:

- ▶ skripta [Terminologia Graeco-latina medica. Brno: MU, 2016.](#)

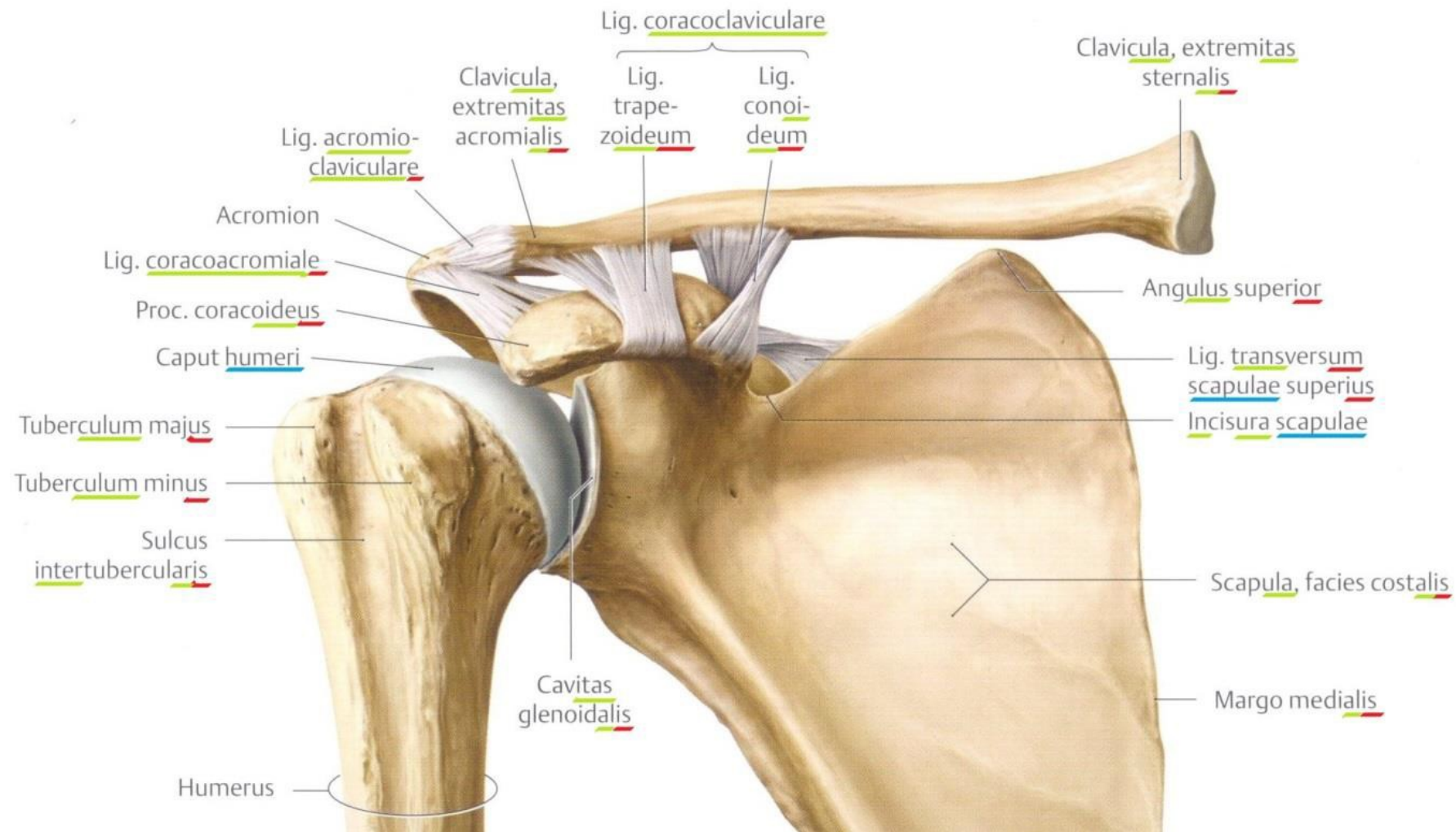
▶ Doporučená literatura:

- ▶ Kábrt, Jan - Kábrt, Jan jr.: **Lexicon medicum**. Praha: Galén, 2004. (2., dopl. a přeprac. vyd.)
- ▶ Marečková, Elena - Reichová, Hana: **Úvod do lékařské terminologie**. Základy latiny s přihlédnutím k řečtině. Brno: MU, 2013. (ne starší než z r. 2004)
- ▶ Dauber Wolfgang: **Feneisův obrazový slovník anatomie**. Praha: Grada, 2007. (překlad 9., zcela přepracovaného vydání)
- ▶ Martin Vejražka, Dana Svobodová: **Terminologiae medicae lanua**. Úvod do problematiky řeckolatinské lékařské terminologie pro studenty magisterského studia lékařství. Praha: Academia, 2002 (1. vydání).
- ▶ Šimon, František: **Latinská lékařská terminológia**. Martin: Osveta, 1990. (1. vydání)
- ▶ Novotný, František: **Základní latinská mluvnice**. Jinočany 1992². (první vydání 1957)
- ▶ Panhuis, D.: **Gramatika latiny**. Přel. L. Pultrová. Praha: Academia, 2014.
- ▶ Pražák, J. M. - Novotný, F. - Sedláček, J.: **Latinsko-český slovník**. Praha 1955¹⁷. (poslední přetisk 1999)
- ▶ Quitt Z. - Kucharský P.: **Česko-latinský slovník starověké a současné latiny**. Praha: SPN, 1992.

Cíle předmětu

- ▶ základní orientace v lékařské terminologii
- ▶ porozumění zákonitostem z oblasti morfologie a syntaxe latinských a latinizovaných lékařských termínů
- ▶ pochopení významu termínů na základě:
  - ▶ A) analýzy slootvorné struktury
  - ▶ B) rozpoznání syntaktické struktury u víceslovných termínů
- ▶ vytváření jazykově korektních spojení při překladu do latiny (zejména u anatomických termínů)
- ▶ znalost synonymních způsobů vyjádření (zejména v klinické terminologii)
- ▶ náležité užití termínů v kontextu studovaného oboru
- ▶ cca 800 slovíček

Anatomické termíny

Klinické termíny

Str: 3

Č.chor.:

Fakultní nemocnice Brno , Jihlavská 20, Brno, 62500
Klinika úrazové chirurgie - B Úrazová chirurgie - JIP
Z á v ě r e ě n á z p r á v a

Dg: T068 Polytrauma
I259 Srdeční selhání
S3200 Fractura corporis vertebrae lumbalis II.
S2240 Fractura costarum IV.-XII. l.sin.
S2700 Pneumothorax l.sin.
S2710 Haemothorax l.sin.
S3240 Fractura acetabuli l.sin.
S3210 Fractura massae later. l.sin. ossis sacri
S3250 Fractura rami superior et inferior ossis pubis l.sin.
S7200 Fractura subcapitalis femoris l.sin.
S4241 Fractura epicondylí ulnaris humeri l.sin. aperta Tscherne I
W1311 Pád z bud.,konstr.n.propad.;obytné instituce;volný čas
C150 Carcinoma spinocelul. oesophagi T3N1M1
Z510 St.post radiotherapiam
Z511 St.post chemotherapiam
N209 Nephrolithiasis l.sin.
F329 Depresivní syndr.
E108 DM na inzulinu s neuropathií
I10 Morbus hypertonicus

Uplatnění

▶ Anatomická nomenklatura:

- ▶ latinské názvosloví (TA = Terminologia Anatomica)
- ▶ oficiální, mezinárodně uznávaná
- ▶ revizi schvaluje a vydává FCAT (poslední vydání z r. 1998)

▶ Klinická a patologická terminologie:

- ▶ dosud nebyla kodifikována na mezinárodní úrovni, i když existují dokumenty, které ji částečně suplují (MKN 10, SNOMED apod.)
- ▶ v této oblasti lékařské terminologie se užívají i termíny přejaté z různých dalších jazyků, resp. se latinské a řecké výrazy počest'ují
- ▶ latina se uplatňuje v názvech nemocí, úrazů a operačních zákroků, nejčastěji v hospitalizačních a operačních diagnózách:
  - ▶ *morbus hypertonicus, diabetes mellitus, arthrosis*
  - ▶ *Fractura costarum complicata*
  - ▶ *extractio chirurgica*

Uplatnění

▶ Farmakologické a recepturní názvosloví

- ▶ kodifikovaná nomenklatura (Český lékopis 2009; vychází z mezinárodně uznávaného Evropského lékopisu)
- ▶ zahrnuje názvosloví
- ▶ léčivých a pomocných látek (*acidum phosphoricum*)
- ▶ lékových skupin (*analgetica, antibiotica*)
- ▶ drog a jejích částí (*chamomillae romanae flos*)
- ▶ forem farmaceutických přípravků a prostředků (*tabulettae obductae*)

▶ Receptura

- ▶ ústřední část receptu se vypisuje v latinských frázích (často převedených do zkratek)

Výslovnost latinských grafémů

▶ SAMOHLÁSKY

▶ Dvojhlásky

▶ ae/oe [é] (*anaemia, lagoena*)

X

▶ oē na konci slov není dvojhláska, čteme tedy[oé]

dyspnoē [dyspnoé]

Výslovnost

▶ SOUHLÁSKY

▶ C

▶ vyslovuje se jako [k], pokud:

▶ za ním následuje *a, o, u*: *scapula, scabies*

▶ za ním následuje souhláska: *cranium, vulnus sclopetarium*

▶ je na konci slova: *lac*

▶ vyslovuje se jako [c], pokud:

▶ za ním následuje vyslovované [e/é] nebo [i/í], zapsané jako *e, ae, oe, i, y*

▶ *cervix uteri, intestinum caecum, coeliakia, suspicio, cystis*

Výslovnost

▶ S

- ▶ vyslovuje se [z], pokud:
  - ▶ se vyskytuje uprostřed slova mezi dvěma samohláskami, např.
    - ▶ *os nasale, adhesiones, mesencephalon*
  - ▶ tomuto grafému předchází samohláska a za ním následuje *m*, např.
    - ▶ *plasma, infantilismus, aneurysma*
- ▶ následuje po grafémech *l*, *r*, nebo *n*, např.
  - ▶ *pulsus, metatarsus, mensis*
- ▶ v ostatních případech se vyslovuje jako [s]:
  - ▶ *os sacrum, strangulatio, systema*
- ▶ ! Pozor na výslovnost zdvojeného -ss-!
  - ▶ *ossa* [ossa] - *intestinum crassum* [krassum]

Výslovnost

▶ Skupiny hlásek

▶ **i/y** + samohláska [ij]

▶ *arteria, myometrium*

▶ **qu/ngu** [kv/ngv] (*aqua, lingua*)

▶ **di, ti, ni** [dy, ty, ny] *diabetes, tibia, pneumonia*

▶ výjimka: **ti** + samohláska: [ci] *substantia*

▶ **!X** pokud **ti** předchází **s, t, x** nebo se jedná o slovo původem řecké, pak čteme [ty] (*ostium*)

▶ **ex** + samohláska [egz] *exitus*

Výslovnost

▶ Skupiny hlásek

▶ ph [f] *raphē, phalanx*

▶ rh [r] *haemorrhagia*

▶ th [t] *thorax*

▶ Písmena *ch, k, ph, rh, th, y*, z svědčí o řeckém původu slova:

▶ *chole, skeleton, rhapshe, rhinitis, therapia, cystis, eczema*

Délka slabik a přízvuk

▶ Délka slabik

- ▶ vyznačuje se vodorovnou čárkou nad příslušnou samohláskou
- ▶ přirozená délka
  - ▶ slabika je dlouhá, pokud obsahuje dlouhou samohlásku nebo dvojhlásku (*vēna, oedēma*)
- ▶ poziční délka
  - ▶ slabika může být dlouhá i tehdy, pokud za krátkou samohláskou následuje skupina souhlásek (*maxilla, dēcubitus profundus*)

▶ Přízvuk

- ▶ u dvojslabičných slov je na druhé slabice od konce (*pulmo, cervix*)
- ▶ u tří- a víceslabičných slov se přízvuk řídí délkou předposlední slabiky
  - ▶ je-li dlouhá, je přízvuk na ní (*medicīna, papilla*)
  - ▶ je-li krátká, je přízvuk na třetí slabice od konce (*corōnārius, humerus*)

Hippocratis ius iurandum

- ▶ Per Apollinem medicum et Aesculapium, Hygiamque et Panaceam iure iurando affirmo et Deos Deasque omnes testor, me quantum viribus et iudicio valuero, quod nunc iuro et ex scripto spondeo plane observaturum. Praeceptorem quidem qui me hanc artem edocuit, parentum loco habiturum, eique cum ad victum, tum etiam ad usum necessaria, grato animo communicaturum et suppeditaturum. Eiusque posteros apud me eodem loco quo germanos fratres fore, eosque si hanc artem addiscere volent, absque mercede et syngrapha edocturum. Praeceptionum quoque et auditionum, totiusque reliquae disciplinae, cum meos et eius qui me edocuit liberos, tum discipulos qui Medico iure iurando nomen fidemque dederint, participes facturum, aliorum praeterea neminem. Victus quoque rationem, quantum facultate et iudicio consequi poterō, aegris utilem me praescripturum, eosque ab omni noxia et iniuria vindicaturum. Neque cuiusquam precibus adductus, alicui medicamentum lethale propinabo, neque huius rei author ero.

Hippocratis ius iurandum

- ▶ Neque simili ratione mulieri pessum subdititium ad foetum corrupendum exhibebo: sed castam et ab omni scelere puram, tum vitam, tum artem meam perpetuo praestabo. Neque vero calculo laborantes secabo, sed magistris eius artis peritis id muneris concedam. In quancunque autem domum ingressus fuero, ad aegrotantium salutem ingrediar, omnem iniuriae inferendae et corruptelae suspicionem procul fugiens, tum vel maxime rerum venerearum cupiditatem, erga mulieres iuxta ac viros, tum ingenuos, tum servos. Quae vero inter curandum, aut etiam Medicinam minime faciens, in communi hominum vita, vel videro, vel audiero, quae minime in vulgus efferi oporteat, ea arcana esse ratus, silebo.
- ▶ Hoc igitur ius iurandum si religiose observaro, ac minime irritum fecero, mihi liceat cum summa apud omnes existimatione perpetuo vitam felicem degere et artis uberrimum fructum percipere. Quos si illud violavero et peieravero, contrario mihi contingant.

Latinské názvosloví gramatických kategorií

SLOVNÍ DRUHY	Podstatná jména	Substantiva
	Přídavná jména	Adjektiva
	Číslovky	Numeralia
	Slovesa	Verba
	Příslovce	Adverbia
	Přeložky	Prepozice
GRAMATICKÝ ROD SUBSTANTIV	mužský	maskulinum (m.)
	ženský	femininum (f.)
	střední	neutrum (n.)
GRAMATICKÉ ČÍSLO	jednotné	singulár (sg.)
	množné	plurál (pl.)

Latinské názvosloví gramatických kategorií

PÁDY	1. pád	nominativ
	2. pád	genitiv
	3. pád	dativ
	4. pád	akuzativ
	5. pád	vokativ
	6. pád	ablativ

Syntaktická struktura víceslovných lékařských termínů

▶ Dvouslovné termíny

- ▶ subst. + adj. v nom. sg.:
  - ▶ *costa vera* (pravé žebro); *fibula fracta* (zlomená lýtková kost)
- ▶ subst. v nom. + subst. v gen. (druhé substantivum má funkci **neshodného přívlastku**)
  - ▶ *spina scapulae* (trn lopatky); *fractura fibulae* (zlomenina lýtkové kosti)
- ▶ subst. v nom. + subst. v předložkovém akuz. nebo abl.
  - ▶ *AK: medicamentum contra dolorem* (lék proti bolesti)
  - ▶ *ABL: suppositoria pro adultis* (čípky pro dospělé)

▶ Víceslovné termíny využívají různé kombinace těchto typů spojení, př.

- ▶ *status gravis post infarctum parietis anterioris ventriculi cordis sinistri*
- ▶ těžký stav po infarktu přední stěny levé srdeční komory

Citátová slova a vazby

- ▶ nelze překládat doslovně, učíme se je zpaměti jako fráze
- ▶ **partus extra muros**
  - ▶ *doslova*: „porod mimo zdi“
  - ▶ význam: porod mimo zdravotnické zřízení“.
- ▶ **dura/pia mater**
  - ▶ *doslova*: „tvrdá/jemná matka“
  - ▶ význam: „tvrdá/měkká plena mozková”